

Chronicon

GENERALIA

Fontes cistercienses

L'influence exercée par Cîteaux sur la genèse du coutumier primitif de Prémontré est bien connue. On assiste donc bien volontiers aux joutes qui opposent les spécialistes des origines de Cîteaux.

On se rappelle que la thèse traditionnelle voit dans l'*Exordium Parvum* la source fondamentale de l'histoire du Nouveau Monastère alors que la *Carta Caritatis Prior* serait le premier document juridique du nouvel ordre religieux, le document de base du droit cistercien. J.A. Lefèvre a mis en relief l'importance d'une autre source narrative, plus courte, concernant les origines de Cîteaux, l'*Exordium Cistercii*. En plus, il considère la *Summa Carta Caritatis*, non pas comme un résumé postérieur de la *Carta Caritatis Prior*, mais comme la toute première rédaction de ce document, celle-là même qui fut soumise à l'approbation de Calixte II, le 23 décembre 1119.

Alors que les représentants de la thèse traditionnelle (J. BOUTON-J.B. VAN DAMME, *Les plus anciens textes de Cîteaux*, Achel 1974, p. 19) fixent le moment de la composition de l'*Exordium Parvum* entre 1123 ex. et 1124 in., J.A. Lefèvre reporte la rédaction de ce texte à 1151. Il croit découvrir dans ce récit des origines de Cîteaux une intention apologetique bien arrêtée visant à déformer systématiquement la vérité des faits historiques en faveur d'une idéologie très précise. Accueillie avec intérêt, cette position fut réduit *ad absurdum* par les vaillants défenseurs cisterciens qui n'acceptent pas que leurs textes vénérés soient stigmatisés comme des produits d'historiographes postérieurs et tendancieux (J.B. VAN DAMME, op. cit., p. 43-46).

Mais voici que leur thèse vient d'être remise en question. Michel DE WAHA, *Aux origines de Cîteaux. Rapport entre l'Exordium Cistercii et l'Exordium Parvum*, dans *Lettres latines du moyen âge et de la Renaissance*, Recueil édité par Guy CAMBIER, Carl DEROUW, Jean PREAUX (†), Bruxelles, Latomus, *Revue d'études latines*, 1978, pp. 152-182 appuie les thèses de J.A. Lefèvre. L'auteur dont, aux dires du P.H. Silvestre (*Revue belge de Philologie et d'Histoire*, LX, 1982, p. 427), la compétence en diplomatique est indéniable, avait constaté que les huit lettres insérées comme pièces justificatives dans le récit de l'*Exordium parvum* n'avaient pas encore fait l'objet d'une expertise diplomatique sérieuse. Il remarque, par exemple, que le privilège romain de 1100 (J. BOUTON-J.B. VAN DAMME, op. cit., p. 74-75) ne répond pas entièrement aux exigences d'authenticité.

Le Père J.B. VAN DAMME s'est rué aussitôt à la défense de la vérité menacée en publiant son article: *A la recherche de l'unique vérité sur Cîteaux et ses origines*, dans *Cîteaux. Commentarii Cistercienses*, XXXIII, 1982, pp. 304-332. (L.V.D.)

Norbert

Voor de betrekkingen tussen Rupert van Deutz en Norbert zijn de volgende artikels van Prof. Dr. Hubert Silvestre bijzonder verrijkend: *Que nous apprend Renier de Saint-Laurent sur Rupert de Deutz?*, in *Sacris Erudiri*, 1982, XXV, blz. 49-97 (vooral blz. 56); IDEM, *Premières touches pour un portrait de Rupert de Deutz*, in *Mélanges Jacques Stiennon*, Luik, 1982, blz. 579-596 (vooral blz. 584), en in mindere mate IDEM, *Le «plus grand miracle» de Jésus*, in *Analecta Bollandiana*, 1982, C, blz. 1-15. (W.M.G.)

Peter J. LUCAS, *On the Date of John Capgrave's Life of St Norbert*, in *The Library. The Transactions of the Bibliographical Society. Sixth Series*, 1981, III, nr. 4, blz. 328-330. De auteur plaatst het opstellen van het enige hs. voor 1422 en het zou zijn voltooid voor de aanbidding aan John Wygenhale in 1440. Aldus *Scriptorium*, 1982, XXXVI, nr. 1, blz. 42*, nr. 240. (W.M.G.)

In het artikel van Werner MALECZEK, *Das Kardinalskollegium unter Innocenz II. und Anaklet II.*, in *Archivum Historiae Pontificiae*, 1981, XIX, blz. 27-78, worden de kardinalengroepen, ten tijde van het schisma van 1130 en nadien, nauwkeuriger omschreven. De rol van Norbert komt slechts terloops (blz. 36, noot 35, en blz. 44) aan bod. De authenticiteit van de brieven van Walter van Ravenna en Hubert van Lucca aan Norbert, die door Franz-Josef Schmale wellicht ten onrechte was verworpen, komt hier niet ter sprake.

Zo ook verwijst Wolfgang GIESE, *Zur Bautätigkeit von Bischöfen und Aebten des 10. bis 12. Jahrhunderts*, in *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, 1982, XXXVIII, afl. 2, blz. 388-438, slechts even naar de bouwactiviteit van Norbert te Prémontré en te Maagdenburg (blz. 423). Beide artikels vermelden slechts onvolledig de bestaande literatuur. (W.M.G.)

Ordo Canonicus

Les actes de la septième Semaine internationale d'étude qui réunissait au Passo della Mendola nombre de médiévistes du 28 août au 3 septembre 1977, furent publiés au cours de l'année 1980: *Istituzioni monastiche e Istituzioni canonicali in Occidente (1123-1215)*, (Miscellanea del Centro di Studi Medioevali, IX), Milano, 1980.

A côté du 'déjà entendu', nous avons noté les rapports suivants qui ont un intérêt plus particulier pour l'histoire de l'ordre de Prémontré.

Raymonde FOREVILLE, *Monachisme et vie commune du clergé dans les conciles œcuméniques et généraux*, pp. 29-48; Giorgio PICASSO, *Monachesimo e canoniche nelle sillogi canonistiche e nei concili particolari*, pp. 133-158, reprend l'étude de l'extension du mouvement communautaire chez les clercs et le rôle joué par les collections canoniques surtout par la *Collectio canonum* d'Anselme de Lucca. Il en arrive à la conclusion que les collections canoniques, exception faite pour la *Collectio* d'Anselme et pour quelques recueils mineurs, sont des témoins du droit commun qui ne prescrivait pas la vie commune pour tout le clergé. L'élaboration normative des tendances réformatrices se trouve surtout dans le droit particulier de certains groupements de clercs. Cosimo DAMIANO FONSECA, *Monaci e Canonici alla ricerca di una identità*, pp. 203-222, étudie la question assez débattue des différences entre la vie canoniale et la vie monastique dans deux recueils normatifs du milieu du 12e siècle, l'Ottobonianus latinus 175 et ms. 2535 de la Bibliothèque universitaire de Bologne, provenant de la canonie régulière de Sant'Andrea di Mosciano près de Florence. Ludo MILIS, *L'évolution de l'érémisme au canonikat régulier dans la première moitié du douzième siècle: transition au trahison?*, pp. 223-238 nous amène à la conclusion que l'idéal érémitique fut délaissé, mais que les conditions générales de l'époque poussaient les ermites-chanoines vers la trahison. Un peu dans la même ligne d'idées, KARL BOSL survole la chrétienté du 12e siècle à la recherche des rapports entre les chanoines réguliers, la *cura animarum* et les mouvements sociaux de cette époque: *Das Verhältnis von Augustinerchorherren (Regular-kanoniker), Seelsorge und Gesellschaftsbewegung in Europa im 12. Jahrhundert* pp. 419-549.

Signalons enfin la communication de Maria Lodovica ARDUINI, 'Pauperes' e 'Paupertas' nella Renania dei secoli XI e XII. *Ruperto di Deutz e S. Ildegarda di Bingen*, pp. 632-659. (L.V.D.)

Regula S. Augustini

De nederlandse vertaling van de Augustinus-regel, het *Praeceptum*, door T.J. VAN BAVEL, O.S.A. is reeds lange tijd gekend (*Gedenkboek Orde van Prémontré 1121-1971*, Averbode 1971, p. 115-117). Deze vertaling van de regel, in de versie voor vrouwen en voor mannen, verscheen nu met een bondige inleiding en een uitvoerige tekstverklaring: *Augustinus van Hippo. Regel voor de gemeenschap*. Vertaling en commentaar van T.J. VAN BAVEL, Averbode, Altiora, 1982, 142 p. Zoals bekend steunt deze vertaling op de kritische tekstuittgave van het *Praeceptum* verzorgd door L. VERHEYEN, *La règle de Saint Augustin, 1, Tradition manuscrite*, Paris, 1967, p. 417-437.

Van deze laatste verscheen ook een aanzet tot een commentaar op de regel: L. VERHEYEN, O.S.A., *Eléments d'un commentaire de la Règle de S. Augustin*, in *Augustiniana*, 32, 1982, 88-136, 255-281. (L.V.D.)

PARTICULARIA

Abbecourt

Dans la revue: *En Aulnoye jadis, publication de la Société historique du Raincy et du pays d'Aulnoye*, n° 10, 1981, signalons, aux pp. 39-41, un article de A. DEJOUY intitulé: «De Rougemont à Charenton, François de Coulmier». Il s'agit du dernier abbé régulier d'Abbecourt, qui, après 1798, devint directeur de l'asile de Charenton. Dans l'hôpital, il avait fait installer un théâtre, et l'un des pensionnaires de cet établissement, qui n'est autre que le trop célèbre marquis de Sade, était le régisseur de ce théâtre. (X.L.O.)

Antwerpen, Sint-Michielsabdij

In twee lijvige boekdelen heeft F. NOOYENS, *Geschiedenis van Deurne*, I, 1981, 919 p. en II, 1982, 942 p. het wel en wee verhaald van deze Antwerpse randgemeente. Zijn verhaal is volgestouwd met informatie die op ijverig bronnenonderzoek berust. Ook komt de verhouding tussen de Sint-Michielsabdij, die grond en hoeven bezat in Deurne, en de Sint-Fredegandusparochie aan de orde. Eeuwenlang immers werd deze kerk door abdijheren van Sint-Michiels bediend. In deel II staat een lijst van de pastoors tussen 1650 en 1780 afgedrukt (p. 308).

De laatste norbertijn-pastoor stierf in 1855. In de kerk hangt een schilderij van Abraham van Diepenbeek, afkomstig uit de Sint Michielsabdij. Een foto ervan werd afgedrukt op I, 230 met als onderschrift: *Wijding van een abt van Sint Michielsabdij*. In feite gaat het over de episode waar Hugo van Fosse aartsbisschop Norbert in Maagdenburg gaat opzoeken om te spreken over de toekomst van de orde. In de figuur van Norberts opvolger heeft de schilder de gelaatstreken van Joannes Chrysostomus Vander Sterre weergegeven (L.V.D.)

J. LAUWERIJIS, *Minderhout. De kleine Sint-Michiel in Jaarboek van de Koninklijke Hoogstratense Oudheidkundige Kring*, 48, 1981, 4-189. Zeer uitvoerig en goed gedocumenteerde geschiedenis van een parochie die 550 jaar lang het «troetelkind» was van de Sint-Michielsabdij. (L.V.D.)

Averbode-Kortenbos

Op initiatief van confrater B.A. GAILLIAERDE heeft de abdij van Averbode twee oude werkjes over de bedevaartplaats Kortenbos heruitgegeven. In 1986 herdenkt men het driehonderdvijftigjarig jubileum van het genadeoord van O.L.Vrouw van Kortenbos, Heil der Kranken, Patrones van Limburg.

Het eerste werd samengesteld door Paulus van Hove, kloosterling van Averbode en pastoor te Kozen: *Onse L.Vrouwe van Cortenbosch, Gesontheit der Siecken*. Gedrukt te Luik bij Leonaert Streel in 1644. GOOVAERTS meldt reeds in zijn werk: *Ecrivains, Artistes et Savants de*

l'Ordre de Prémontré, dat het werk niet meer te vinden is. Kempische Boekhandel te Retie herdrukte rond Kerstmis 1982 dit werkje op slechts 150 exemplaren. Deze herdruk, zo getuigt R. VAN LAERE in het *Naschrift*, vestigt op een charmante wijze opnieuw de aandacht op een belangrijk facet van de religieuze geschiedenis van de Zuidelijke Nederlanden en het Land van Luik.

Het tweede boekje: *Historie en Mirakelen van Onze Lieve Vrouw tot Cortenbosch*, werd in 1790 te Sint-Truiden gedrukt door J.B. Smits. Zoals blijkt uit de *Approbatio*, werd het samengesteld, uit verscheidene bronnen, door de premonstratenzer Candidus CAENEN van de abdij van Averbode. Hij bekleedde aldaar de functie van lector in de theologie en de H. Schrift. Kempische Boekhandel te Retie zorgde ook hier voor een herdruk ditmaal op vijfhonderd exemplaren. Alhoewel reeds herdrukt te Sint-Truiden in 1839 door Vanwest-Pluymers is het ook in onze dagen een zeldzaamheid geworden.

Alle lof aan confrater Gailliaerde die op dit gebied niet aan zijn proefstuk is. (G.S.)

Belle-Etoile (Orne)

Yannick LECHERBONNIER, *L'abbaye de Belle-Etoile, IV: le temporel 1er fasc.: des origines à la fin de la guerre de Cent Ans*, in *Le Pays bas-normand* (Domfront), 1980, LXXIII, nr. 157, blz. 587-678. (W.M.G.)

Bellpuig

Dans le *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques*, t. XIX, col. 1305-1306, C. SAENZ de SANTA MARIA, directeur de l'Institut Gonzalo Fernandez de Oviedo, Madrid, raconte la vie, parfois mouvementée, du prémontré espagnol Garret Alovi, devenu évêque de Nicaragua (1665-1716). Ayant pris l'habit au monastère de Bellpuig (Lérida) en 1685, il fut élu abbé triennal par deux fois. Accusé en 1703 de plusieurs irrégularités il se refugia à Madrid où il obtint le poste de prédicateur du roi. En 1708 nommé évêque de Nicaragua il fut consacré à Oaxaca (Mexique) le 16 nov. 1710. Sa dureté pastorale, qui s'alliait à une grande facilité de vie en ce qui le concernait personnellement, et surtout ses ingérences dans les affaires civiles, lui attirèrent des sanctions: il fut expulsé de son diocèse et mourut en route pour l'Espagne, à San Pedro Sula (Honduras), le 7 oct 1716. (G.S.)

Berne

Zoals P. Polman dat deed in zijn bekend werk *Katholiek Nederland in de achttiende eeuw*, heeft ook Alph. W. van den Hurk in zijn proefschrift *Het verborgen leven van de Abdij van Berne in haar parochies, 1797-1857*, erop gewezen, dat de latere abt van Berne, Petrus Beckers, als jong kapelaan van Berlicum pogingen heeft ondernomen om een verzoening tot stand te brengen tussen Rome en de Oud-Katholieke Unie van

Utrecht. Deze toenaderingspoging, de eerste waarvan het initiatief uitging van katholieke zijde, werd in beide werken slechts op basis van katholieke bronnen behandeld. Daarop is nu vanuit de archieven van de Oud-Katholieke Kerk een belangrijke aanvulling gekomen.

Drs. F. SMIT, die zelf pastoor is van de Oud-Katholieke Kerk en tevens docent van het Oud-Katholiek Seminarie te Utrecht, zorgde voor deze aanvullende studie. Ze draagt de titel *Vredespogingen tussen Rome en de Clerezie (1784-1786)*, en beslaat blz. 25-73 van het boekwerk *Kracht in zwakheid van een kleine wereldkerk. De Oud-Katholie-Unie van Utrecht* (Amersfoort, 1982). Dit 225 bladzijden tellend boek bevat bijdragen van 15 bekende auteurs, o.a. van Kardinaal J. Willebrands. Het is een soort vriendenboek, dat aan mgr. Marinus Kok werd aangeboden bij zijn afscheid als Oud-Katholiek aartsbisschop van Utrecht.

Uit de vele brieven, die in de archieven van de Oud-Bisschoppelijke-Clerezie bewaard bleven, wordt duidelijker, hoe Petrus Beckers tot zijn vredespogingen kwam, en langs welke wegen hij met het aartsbisdom Mechelen en met de oud-katholieke bisschoppen van Utrecht en Haarlem in aanraking kwam. Doordat de vader van Petrus Beckers geboortig was van Poppel (België) en omdat hijzelf in Leuven studeerde, was hij reeds gemakkelijk op Mechelen geïoriënteerd. Welke studierelaties Beckers daarbij geholpen hebben blijkt niet nader, wel dat de abdij van Grimbergen terloops bij de contacten met Mechelen werd ingeschakeld. In Haarlem had Petrus Beckers een neef, de koopman Herman Tuylen. Deze was zelf lid van de Oud-Katholieke Kerk en bracht Beckers in contact met de oud-katholieke bisschop van Haarlem, Adriaan Broekman. Een eveneens oud-katholieke nicht van Beckers, zekere mejuffrouw Catharina Hollard, die in 1788 te Utrecht stierf, heeft misschien gezorgd voor toegang tot de oud-katholieke aartsbisschop aldaar, Walter van Niewenhuyzen. De twee voornoemde bisschoppen betrokken ook hun collega Nicolaas Nelleman bij de toenaderingspogingen.

Naast Beckers onderhandelde ook kanunnik Joannes Huleu van Mechelen met de Clerezie. Hij was vanaf 1773, het moment dat Beckers in Leuven begon te studeren, secretaris van kardinaal-aartsbisschop de Franckenberg. Dat Beckers en Huleu elkaar nog in Leuven ontmoet hebben, blijkt niet. Wel zouden zij bij hun vredespogingen in de jaren 1784-1785, die weliswaar geen resultaat opleverden, ieder op hun manier eenzelfde doel nastreven. Maar reeds in 1782, voordat Huleu ten tonele verscheen had Beckers aan Mechelen voorgesteld om een verzoening tussen Rome en de Clerezie te beproeven. Aan durf en ijver ontbrak het de nog zeer jonge religieus van Berne zeker niet, wel aan gebrek aan kennis omtrent de historische achtergrond van het Utrechts schisma. Door tekort aan historisch besef en theologische vorming zouden trouwens zowel Huleu als Beckers niet de meest gekwalificeerde onderhandelars zijn. (A.v.d.H.)

In de zogenaamde Blokreeks, uitgave van het Rijksarchief in Noord-Brabant, is eind 1982 verschenen: *Het oudste cijnsregister van de Abdij van Berne uit 1376*, ingeleid en van indices voorzien door G.M. VAN DER VELDEN, o. praem. Het origineel is door één hand geschreven op perkament in de Latijnse taal met mooie, duidelijk leesbare letters. De latere toevoegingen zijn slordiger uitgevoerd en vaak moeilijk te ontcijferen. De naam cijnsregister is niet helemaal juist, want er staan ook enige pachten en tienden in. Het betreft bovendien uitsluitend inkomsten voor het convent, dat in de abdij woonde, en dus niet voor hen, die op de uithoven of op de parochies werkzaam waren. Ook de abt viel er buiten. Deze vaste inkomsten waren dikwijls gegeven *ad pitantiam*, dus om iets extra's toe te voegen aan de gebruikelijke dagelijkse gerechten. Het register bevat 478 nummers. Op 43 plaatsen werden de cijnzen, tienden en pachten geïnd. De meeste cijnzen kwamen uit het Land van Heusden en uit de Meierij van 's-Hertogenbosch. De bruikbaarheid van de uitgave is vergroot, vooreerst door de indices: een alfabetische lijst van meer dan 1000 persoonsnamen, met afzonderlijke lijsten van abdijleden, van seculiere priesters en van adellijke en andere voorname personen, en vervolgens door de bijlagen, voornamelijk bestaande uit schepenbrieven, die nog in het abdijsarchief aanwezig zijn, en die handelen over de stichting van verscheidene cijnzen. Er komt in de tekst een nog niet eerder gepubliceerde oorkonde voor van 1301. (H.v.B.)

Bolanden

Die 16 Seiten umfassende Schrift *850 Jahre Reformbasilika Hane Bolanden 1129-1979* wurde im Oktober 1982 vom Bolander Heimatverein im Selbstverlag in zweiter, erweiterter Auflage herausgegeben. Bestellanschrift: Bolander Heimatverein, D-6719 Bolanden. (L.H.)

Børglum

In seiner Habilitationsschrift über die mitteleuropäischen und englischen Einflüsse auf die skandinavische Kirche im 11. und 12. Jahrhundert (maschinenschriftlich, vorgelegt 1981 bei der phil. Fakultät in Augsburg) geht Dr. Tore NYBERG unter anderem auf die früheste Geschichte des Prämonstratenser-Domkapitels Børglum an der Nordostspitze des heutigen Jütland (Dänemark) ein. Nach den Darlegungen Nybergs scheint der Bischofssitz des im 11. Jahrhundert als *Wendila* bezeichneten Bistums mehrfach gewechselt zu haben. Nachdem man die Hoffnung auf die Stadt Hjørring aufgegeben hatte, wurden sich die nordischen Bischöfe vermutlich beim Provinzialkapitel in Lund im Sommer 1139 darüber einig, Børglum zum Sitz des Bischofs und zugleich zur Stätte eines Regularkanonikerstifts mit Domkapitelsfunktion zu machen. Die Kontaktaufnahme zu Steinfeld und damit zum Verband von Prémontré ist für die Jahre 1139-1142 anzunehmen. Ab etwa 1180 wechselte die Paternität von Steinfeld zu Prémontré. Neu an Nybergs

These ist die frühe Datierung 1139-1142 für die Gründung des Prämonstratenserstifts Børglum und deren Wahrscheinlichkeitsaufweis aus zeitgeschichtlichen und sachlichen Überlegungen. (L.H.)

Clarholz (Herzebrock)

J. MEIER schrieb im *Heimatkalender 1983 des Landkreises Warendorf* einen kurzen Beitrag mit dem Titel *Die Prämonstratenser in Lette und Clarholz, Gründung des Doppelklosters vor 850 Jahren*. (L.H.)

Enkenbach

Clemens JÖCKLE, *Enkenbach St. Norbert*, 16 Seiten, Kunstführer Nr. 1285, Schnell & Steiner München und Zürich 1981. Unter Verwendung von 16 Abbildungen wird die ehemalige Klosterkirche der Prämonstratenserinnen vorgestellt, in ihren Bauformen untersucht und mit anderen Kirchen verglichen. Gute Literaturübersicht. (L.H.)

Etival (Vosges)

René GEORGE, *Un épisode de la guerre de Trente Ans à Etival ou quand les Stivaliens défendaient leur abbaye*, in *Bulletin de la Société philomati-que vosgienne* (Saint-Dié), 1980, CVI, nr. 83, blz. 46-53. (W.M.G.)

Floreffe

En ce qui concerne l'histoire économique de l'abbaye de Floreffe, on trouvera d'utiles renseignements dans Léopold GENICOT, *L'Economie rurale Namuroise au Bas Moyen Age*, t. III. *Les hommes-le commun*, Louvain-la-Neuve, Bruxelles, 1982, *Index*, p. 406. (W.M.G.)

Fontcaude (Hérault)

L'abbaye de Fontcaude, in *Las Testas de Geis. Bulletin de l'Association littéraire, historique et archéologique de Cazouls-lès-Béziers*, 1980, nr. 11, blz. 7-14; 1981, nr. 13, blz. 11-15; 1981, nr. 14, blz. 16-22. (W.M.G.)

Fuente la Encina

Dans le *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques*, t. XIX, col. 289, N. BACKMUND cite ce prieuré de prémontrés près de Castrogeriz (dioc. et prov. de Burgos). Maison indépendante d'abord, elle fut probablement unie à celle de Herrera pour former désormais la nouvelle abbaye prémontrée d'Aguilar, dont Fuente la Encina devint une simple grange. Vers la fin du XIIIe s., la grange était louée à des laïcs, puis vendue en 1377. (G.S.)

Füssenich (Zülpich)

Am 4. Dezember 1982 erhielt der Internatsbau der Berufsfachschule für Ernährungs- und Hauswirtschaft in Zülpich-Füssenich durch

Kardinal Höffner seine kirchliche Einsegnung. In das Foyer sind die Reste eines mittelalterlichen Ökonomiegebäudes des ehemaligen Prämonstratenserinnen-Klosters (mit einer von steinernen Säulen getragenen Deckenkonstruktion) einbezogen worden (siehe Anal. Praem. LVI, 1980, S. 323). Das Internatsgebäude der Berufsfachschule, die von der heute im Kloster Füssenich lebenden Kongregation der Schwestern vom Göttlichen Herzen Jesu geleitet wird, erhielt den Namen «Anna-Elisabeth-Haus». Die hl. Mutter Anna erfreut sich im Großraum Düren großer Wertschätzung. Mit «Elisabeth» ist die selige Prämonstratenserin Elisabeth gemeint, die in Füssenich am 20. Januar 1220 gestorben sein soll (vgl. G. LIENHARDT, *Ephemerides Hagiologicae*, Augsburg 1764, zum 20. Januar).

Sie war eine geistliche Tochter des heiligen Hermann Josef von Steinfeld, dessen Vita unter anderem auch über Elisabeth von Füssenich berichtet. K. RICHTÄTTER, *Die Herz-Jesu-Verehrung des deutschen Mittelalters*, 2. Aufl. München-Regensburg 1924, schreibt der seligen Elisabeth die älteste Gebetsanhörung zu, die in der Geschichte der Herz-Jesu-Verehrung verzeichnet ist. (L.H.)

Garab

Garab ou Graba S. Hubert, première abbaye érigée en 1171 par l'ordre de Prémontré en Hongrie, dioc. d'Esztergom. N. BACKMUND nous raconte dans le *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques*, t. XIX, col. 1137, les circonstances de sa fondation par l'abbaye lorraine de Riéval, son existence de courte durée et sa disparition au commencement du XVe siècle. (G.S.)

Garembertus

N. HUYGHEBAERT (†), art. *Garembert* (Bienheureux), *Carimbert*, *Walimbert*, ermite et fondateur de l'abbaye prémontrée du Mont-S.-Martin (ca 1084-1141), in *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, afl. 113, Parijs, 1981, kol. 1259-1262. Dit is het beste en meest volledige woordenboekartikel tot op heden verschenen over de zalige Garembert van Wulpen bij Veurne. (W.M.G.)

Gartzem

N. BACKMUND au t. XIX, col. 1330-1331 du *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques* nous apprend que le monastère de Gartzem, sis dans le district d'Euskirchen, archidioc. Cologne, ne fut officiellement attaché à notre ordre qu'en 1704 et déjà supprimé en 1802. Autrefois c'était un ermitage destiné à trois religieuses, puis à des franciscaines, et en 1490 à une filiale du St.-Sépulchre à Kinrooi. En 1520 des soeurs franciscaines qui adoptèrent la règle de S. Augustin, s'attachèrent, sur la demande de l'archevêque de Cologne, à l'abbaye de Steinfeld. (G.S.)

Hamborn (Duisburg)

H. NOHLEN, *Die Aldenrader Höfe Becker und Möller*, in *Duisburger Forschungen*, Bd. 31, W. Braun Verlag Duisburg 1982, S. 158-192. Der ganz aus Archivquellen gearbeitete Beitrag enthält zahlreiche Angaben zur Güterverwaltung der alten Abtei Hamborn. (L.H.)

(Circaria) Hispanica

Antonio de EGAÑA, S.J., *Historia de la Iglesia en La América Española*, Hemisfero Sur, (Biblioteca de Autores Cristianos), Madrid, 1966, pp. 660-664 raconte la figure du prémontré espagnol Manuel Abad e Illana (Manuel Abad y de Llana, GAMS, p. 145), 14e évêque de Tucuman en Argentine (1762-1771). L'A. présente l'évêque Abad comme un personnage choisi par la Cour de Madrid pour opérer, dans les territoires d'outre-mer, selon l'optique politique tracée par l'Espagne. Le verdict de l'A. écrase l'évêque Abad sous le poids de ses accusations, surtout celle d'un anti-jésuitisme suivant les goûts de la Cour. Rodrigo Antonio de Orellana, qui avait gouverné la circarie prémontrée d'Espagne de 1801 à 1804 (N. BACKMUND, III, p. 236), fut évêque de Cordoba del Tucuman de 1805 à 1818 (GAMS, p. 145; à partir de 1807 selon Antonio de Egaña), et fut transféré à Avila en Espagne en 1818 où il mourut en 1822. Dès son arrivée en Argentine, Orellana se vit d'emblée mêlé aux mouvements de libération des nationalistes argentins. Malgré les épreuves qu'il devait endurer, il réussit à faire sortir Pie VII de son neutralisme passif et obtint que la curie romaine prit au sérieux les mouvements autonomistes des nouveaux peuples de l'Amérique du Sud. (L.V.D.)

Isle-Dieu (Insula Dei)

Dans le *Guide des Archives de l'Eure*, publié par le Directeur de ces Archives, Claude LANNETTE, Evreux, 1982, on trouve à la p. 267 une notice sur le seul établissement de Prémontrés de ce département, à savoir l'abbaye Notre-Dame de l'Isle-Dieu, à Perruel. De cette institution, fondée en 1187 pour réunir les ermites qui vivaient dans le voisinage, il ne reste que 0,60 m. courants d'archives. (W.M.G.)

L'*Inventaire général des monuments et richesses artistiques de la France*, dont nous parlions ici-même, t. LI, 1975, p. 213, à propos de l'abbaye d'Arthous, continue à produire ses travaux, à un rythme assez lent. En 1976, est paru le volume consacré au canton de Lyons-la-Forêt, dans l'Eure. On y signale, aux pp. 85-87, l'église paroissiale Saint-Mathurin des Hogues, et, aux pp. 290-302, l'église Saint-Ouen du Tronquay, avec ce qui reste de mobilier liturgique: il s'agit de deux anciens prieurès-cures de l'abbaye de l'Isle-Dieu. (X.L.O.)

Dr. Jean FOURNÉE, *L'implantation de l'Ordre de Prémontré dans le département de l'Eure*, dans *Connaissance de l'Eure*, n° 44-45, p. 47-57. (G.S.)

Jasovia-Gödöllő (Hungaria)

Cunctis plane Confratribus, sed et aliis perplurimis res Medii Aevi, ut aiunt, investigantibus notum est, Clarissimum Confratrem, Professorem Universitatis et Doctorem pluries h.c. nominatum, Astricum Ladislaum GABRIEL canonicum professum Ecclesiae S. Johannis Baptistae de Jászó in prioratu Gödöllő olim, nunc autem in Statibus Unitis Americae Septentrionalis, de excolendis litteris et elucubrandis litterarum in Medio Aevo ac Universitatum potissime sortibus, nec minus de Ordinis maxime in Regno Hungarorum gestis, praeclarum sibi nomen acquisivisse. Vero in laboribus eruditus indefesso, honores nec hucusque deerant. Academia seu Institutum Litterarum in Gallia, aequae ac similis in Bavaria inter socios suos adnumeraverunt. Academia Rei Mediaevisticae in America sibi socium, Bibliotheca demum Ambrosiana doctorem habere voluit. Inter Commissiones pro Nationibus Communes, quarum Confrater Astricus ut sodalis partem fecit, eminet illa pro Historia Universitatum constituta, cui ipse saepefatus praeest.

Quae omnibus, qui haec *Analecta* perlegere solent, nota satis sunt. Minime latuerunt illa Eminentissimo Domino Ladislao Cardinali Lékai Hungariae Primati, Strigoniensi Archiepiscopo, qui pro sua erga viros de Ecclesia et litteris optime meritos, humanitate id intra se vertebat, quo et quali modo D. Astricus, in adiunctis rerum in quibus Ecclesia Hungarica suae curae data vitam agit, condignos honores non tantum a saeculo sed et ab Ecclesia tandem acciperet. Hinc conlatis cum Excmo. D. Norberto Calmels episcopo titulari et Domino tunc Praemonstratensi consiliis, iure suo peculiari a S. Sede in hac parte iam multo antea rate habito utens, Dominum Astricum titulo ecclesiae S. Michaelis in Insula Danubii Leporum dicta, olim Ordinis Praemonstratensis et per abbates-praepositos regi solitae condecoravit. Die vero 27 mensis Septembris anni 1982 proxime praeteriti sub hora vespertina cum eodem novo praeposito Sacrum litans Cardinalis Primas, prius quam Sacrosancta Mysteria celebrarentur, Confratri dignissimo insignia huiusmodi praelatorum cum titulo concessa (infulam, crucem cum annulo) ipse apponebat. Nec est praetermittendum factum memorabile, quod cum D. Astricus in Aedibus Academiae Scientiarum Hungaricae, die sequenti, de Hungaris olim in Universitate Parisina studentibus coram frequentissimo et delectissimo auditorum coetu dicturus fuisset, Clarissimus D. Prof. Nicolaus Szabolcsi qui primae classi Academiae praesidet, illustrem Academiae hospitem salutasset, et merita Ordinis de rebus civilitatis in Hungaria praeclara non tacuit et de fama, nomineque ipsius conferentis loquens Cfri Astrico de obtento praepositi titulo gratulare non omisit. Lectione vero peracta, Cfr. Prof. Dr. Bernardus L. Kumorovitz aequae canonicus Jasoviensis, de re diplomatica et in Patria et in Exteris optime notus, plaudentibus omnibus felicitatis vota, fraterno gaudio primus dixit. Et stetit hac die circa illum corona fratrum. (L.M.)

Dr. Astrik L. Gabriel vient de publier un article sur *L'Université au Moyen Age* dans le numéro 3 (1982) du *National Endowment for the*

Humanities, numéro qui fut entièrement consacré aux problèmes de l'histoire du Moyen Age.

La conférence donnée au cours du Colloque du Comité International de Paléographie (Munich 15-18 septembre 1981), et annoncée précédemment ici même (*An. Praem.*, LVIII, 1982, 149-150), fut imprimée: *The decorated Initials of the IXth-Xth Century Manuscripts from Bobbio in the Ambrosiana Library, Milano*, dans *Paläographie 1981* (Münchener Beiträge zur Mediävistik und Renaissance-Forschung, 32), München, 1982, 159-183. (L.V.D.)

To celebrate the 75th birthday of Astrik L. Gabriel, for more than two decades the director of the Medieval Institute of Notre Dame, some of his former students have thought that a fitting way to commemorate this happy occasion would be to gather together and publish a selection of his articles on the history of the University of Paris previously available only in widely scattered publications.

The volume, to be entitled *The Medieval University of Paris: Selected Studies*, will contain seven of Professor Gabriel's articles:

«The Spiritual Portrait of Robert of Sorbonne.»

«'Via Antiqua' and 'Via Moderna' and the Migration of Paris Students and Masters to the German Universities in the Fifteenth Century.»

«The House of Poor German Students at the Medieval University of Paris.»

«The Conflict between the Chancellor and the University of Masters and Students at Paris during the Middle Ages.»

«Intellectual Relations between the University of Louvain and Paris during the Fifteenth Century.»

«Intellectual Contacts between the University of Cracow and Paris during the Fifteenth Century.»

«The Academic Career of Blasius de Varda, Hungarian Humanist at the University of Paris.» (J.J.J.)

Knechtsteden (Dormagen)

Über den Knechtstedener Prämonstratenser Winand Kaiser und seine Schulstiftung in Delhoven im Jahre 1824 berichtet Heinz A. PANKALLA, *Die Entstehung und Entwicklung des Schulwesens im heutigen Dormagen*, in *Historisches Jahrbuch der Stadt Dormagen 1981*, Köln 1981, Seite 90-114, zu Delhoven S. 95-97. (L.H.)

La Lucerne (Manche)

Marcel LELÉGARD (abbé), *La destruction de l'abbaye de La Lucerne pendant la guerre de Cent Ans et sa restauration au XVe siècle, d'après le Livre des Chroniques*, in *Recueil en Hommage à J. Fournée. Cahiers Léopold Delisle* (Parijs), 1978, extranummer, blz. 195-221; in *Revue de l'Avranchin et du pays de Granville* (Avranches), 1981, XCIX, nr. 58, blz. 161-196. (W.M.G.)

Mariënweerd

Als deel 20 van de Gelderse inventarissenreeks verscheen vorig jaar de definitieve *Inventaris der archieven van de Abdij van Mariënweerd (1248-1592) en de administrateur der Mariënweerdse goederen (1592-1623)*, verzorgd door drs. R. KUNST met medewerking van P. MOORS, beide van het Gelderse Rijksarchief in Arnhem. In 1974 was er een voorlopige inventaris verschenen van het eigenlijke, nog resterende abdijsarchief, maar zoals blijkt uit het tweede gedeelte van de lange titel, zijn nu ook opgenomen de archiefstukken betreffende de administratie van de geconfisceerde kloostergoederen namens de Gelderse overheid. Het jaartal 1592 geeft het keerpunt aan: dan sterft de laatste wettige abt Van den Hove en neemt zijn coadjutor en «opvolger», de afgevalen en getrouwde Van Winssen de administratie over. Het jongste bescheiden van het goederenbeheer dateert van 1623, nl. de Bijlagen van een jaarrekening, inv. nr. 350, en sluit de tweede periode van deze archieven.

Zoals vermeld in *Anal. Praem.*, tom. 45 (1969), p. 330, werden de archivalia van de «katholieke periode» door de Abdij van Berne in 1969 verworven van de Abdij van Park en vormen het merendeel van het totaal geïnventariseerde stukken. Een globaal overzicht hiervan werd vroeger reeds gepubliceerd in het *Nederlands Archievenblad* jrg. 73 (1969) blz. 91-93 door H. VAN BAVEL onder de titel *Het archief van Mariënweerd naar dochterabdij Berne*.

De inventaris telt 473 nummers, ongeteld de tientallen stukken, die niet tot het abdijsarchief in strikte zin behoren en die bewaard worden in het Rijksarchiefdepot in Arnhem of elders. Het boek van XXVII + 112 blz. is goed verzorgd, voorzien van een Inleiding en Index, en interessant geïllustreerd. (H.v.B.)

Mureau

Dans la revue: *Le Pays lorrain*, 62, 1981, on trouve aux pages 87-91, un article de Francis ROUSSEL intitulé: *Châsse provenant de l'abbaye de Mureau*. Cette châsse est conservée dans une collection privée. Cependant, dans son article, l'A. dit que cette châsse «provient d'après la tradition, de l'abbaye prémontrée de Mureau». L'A. précise également qu'elle «appartient à la grande série de châsses limousines, sarcophages en miniature destinés aux reliques de saints ...» (X.L.O.)

En 1981, est paru le volume du canton de Gondrecourt-le-Château (Meuse) dans la série *Inventaire général des monuments et richesses artistiques de la France*. Les pp. 145-161 sont consacrées à Dainville-Berthéleville: Dainville-aux-forges était un prieuré-cure de l'abbaye de Mureau. (X.L.O.)

Park

In R. VAN UYTVEN (ed.), *Leuven. De beste stad van Brabant*, I, *De geschiedenis van het stadsgewest Leuven tot omstreeks 1600*, Leuven,

1980, 244-250 heeft E. PERSOONS, *De reguleren enkele besluiten opgenomen van studies die onlangs over het grondbezit en de kloosterdemografie van de abdij van Park werden verricht.* (L.V.D.)

Wouter DOCKX, *Bijdrage tot de agrarische geschiedenis van de Abdij Park te Heverlee*, Leuven, 1982, eindwerk tot het verkrijgen van de graad van landbouwkundig ingenieur aan de fakulteit der Landbouwwetenschappen van de Katolieke Universiteit te Leuven.

Suzanne VREBOS en Nicole VAN DER HEIJDEN, *Het sociaal economisch aspect van de Abdij van Park in het Ancien Régime*, Leuven, 1982, 55 p.

Rik BOSSENS, *Abdij van Park, situering en bespreking van de bouwkunst*, Brussel, 1982, 107 p., verhandeling voor de graad van architect aan het Sint-Lukasinstituut te Brussel.

Roland NACKAERTS, maakte een proefschrift voor het verkrijgen van de graad van ingenieur-architect in de fakulteit der Toegepaste Wetenschappen van de Katolieke Universiteit te Leuven: *Analytisch onderzoek van de gesloten Brabantse hoevetypes: de Rooikapelhoeve te Blanden*. Deel A, *De situering en de beschrijving*, 121 p. Deel B, *Foto's, figuren en bijlagen*, 56 p. Deel C, *12 plannen van de huidige toestand*, Leuven 1982 (D.D.C.)

Prémontré

Dans le livre *Sous la règle de saint Benoît, structures monastiques et sociétés en France du Moyen-Age à l'époque moderne*, Genève-Paris, Droz, 1982, viennent de paraître les diverses communications présentées à un colloque qui se tint à l'abbaye bénédictine Sainte-Marie de Paris en octobre 1980. Aux pp. 195-198, Dominique BARTHELEMY traite du sujet suivant: «Monachisme et aristocratie aux XIIe et XIIIe siècles. Les bénédictins de Nogent-sous-Coucy à la concurrence et à l'exemple de Prémontré». (X.L.O.)

(Circaria) Poloniae

Elencho bibliographico circa monasteria circariae Poloniae in N. BACKMUND, *Monasticon Praemonstratense*, Straubing, 1949, tom. I, p. 332-333, — qui primus tomus brevi de novo in lucem prodibit — addenda videntur sequentia studia lingua Polonica conscripta:

MANTEUFFEL, Tadeusz, *Przyczynek do działalności Norbertanów w Polsce* (Contributiones ad activitates circariae in Polonia) In libro: *Opuscula Casimiro Tymieniecki*, Poznan, 1959, pp. 225/31

KURAS, Stanisław, *Opatów klasztoru premonstratenskiego w Brzesku-Hebdownie 1179-1732* (Abbates monasterii Brzesko-Hebdown O. Praem.) *Nasza przeszłość IX*, 1959, pp. 39/49

DEPTUŁA, Czesław, *Początki norbertanskich klasztorów w Dłubni-Imbramowicach i Plocku* (Fundatio monasteriorum O. Praem. in Dłubni-Imbramowice et Plock), Roczniki Humanystyczne KUL XVI, 1968, pp. 2,5/41

WISNIEWSKI, Eugeniusz, *W sprawie początków Klasztoru norbertańskiego w Krzyżanowicach* (Fundatio coenobii Krzyżanowice O. Praem.), Roczniki Humanystyczne VIII 1959, pp. 2,215/25

DEPTUŁA, Czesław, *Monasterium Bethleem. Wokół misji Biskupa Zdika i początków opactwa w Brzesku* (Missio episcopi Zdik in fundatione abbatae Brezsko). Ibidem KUL XVIII, 1970, 2,27/44. (N.B.)

Postel

In de *Inventaris van incunabelen gedrukt te Antwerpen 1481-1500*, (Publikaties van de Stadsbibliotheek en het Archief en Museum voor het Vlaamse cultuurleven, 1), Antwerpen, 1982, worden een aantal wiegedrukken gesignaleerd uit het boekenbestand van de abdij van Postel. Uit de drukkerij van Matthias van der Goes tussen 1486 en 1491: ARISTOTELES, *Secreta secretorum. De regimine sanitatis. De physionomia cuiuslibet hominis* (n° 63); DANDULO, Fantinus, *Compendium catholicae fidei* (n° 67); JACOBI, Johannes, *Regimen contra pestilentiam*, (n° 74). Uit de werkplaats van Geraert Leeu: CONRADUS DE SAXONIA, *Speculum sermonum Beatae Mariae Virginis super salutatione angelica* (2 augustus 1487) (n° 136). Adriaen van Liesvelt drukte in 1498 *Onser Vrouwen Souter*, gedeelt in drye roozencanskens (n° 378). (L.V.D.)

Ressons (Oise)

Jean VAN AERTENRYCK, *L'Abbaye de Ressons, ordre de Prémontré*, in *Bulletin archéologique de la région de Méru* (Méru), 1976, nr. 9, blz. 17-26; 1977, nr. 10, blz. 17-27; 1978, nr. 11, blz. 12-24; 1978, nr. 12, blz. 23-54; 1978, nr. 13, blz. 17-37; 1980, nr. 14, blz. 17-33; 1981, nr. 15, blz. 29-43. (W.M.G.)

Roma

Joachim SALZGEBER, *Bericht und Briefe im Tagebuch von P. Otmar Ruepp (1739-1801)*. Das Frauenkloster 'Neu-Maria-Einsiedeln' in Rom um 1780, dans *Maria Einsiedeln*, 86, 1981, pp. 308-312. Otmar Ruepp, aide-archiviste à Einsiedeln, tint un journal de 1774 à 1785. On en conserve une partie seulement pour les années 1778-1779. Il y parle d'une fondation entreprise par le curé Helg et peuplée par des religieuses norbertines du couvent de Berg Sion en Suisse. Le couvent romain n'existait que très brièvement. (N.B.)

Rommersdorf (Neuwied)

Im HEIMAT-JAHREBUCH 1983 des Landkreises Neuwied, hrsg. v. Landkreis Neuwied, finden sich drei Beiträge über die Abtei

Rommersdorf: Willi K. HÜTTNER, *Kurfürst Balduin und die Auswirkungen der Grenzauer Fehde auf die Abtei Rommersdorf* (S. 58 f) mit einigen Angaben zum Bau des gotischen Chores der Klosterkirche. Heiko K.L. SCHULZE, *Rommersdorf in Reiseberichten des 18. Jahrhunderts* (S. 60-62). August Peter WINNEN, *Vor 180 Jahren: Die Aufhebung der Abtei Rommersdorf (Stationen eines Kreuzweges)* S. 63-66. (L.H.)

Roggenburg

Am 15. Oktober 1982 wurde Pater Reiner Rommens (Windberg) als Pfarrvikar von Roggenburg eingeführt. Damit erhielt die Neubelebung Roggenburgs durch den Windberger Konvent ihre erste Konkretisierung. (L.H.)

Schussenried

O. BECK-A. SCHMID, *800 Jahre Prämonstratenser-Kloster Schussenried 1183-1983*, Festprogramm, hrsg. v. Kath. Pfarramt St. Magnus Bad Schussenried, 48 Seiten mit zahlreichen Abbildungen. Außer dem umfangreichen Veranstaltungskalender des Jubiläumsjahres 1983 enthält die Festschrift einige Beiträge zur Geschichte des Klosters Schussenried. (L.H.)

Saint-Gilbert-de-Neuffontaines (Allier)

Michel CARRÉ, *Etude sur la situation financière de l'abbaye Saint-Gilbert-de-Neuffontaines à la veille de la Révolution, commune de Saint-Didier-la-Forêt*, in *Notre Bourbonnais* (Moulins), 1981, ser. 9, nr. 215, blz. 341-352. (W.M.G.)

Sélincourt

Dans l'ouvrage de Jean BECQUET, *Abbayes et prieurés de l'ancienne France. Recueil historique des archevêchés, évêchés, abbayes et prieurés de France*, t. XVI: *Province ecclésiastique de Reims. Diocèse actuel d'Amiens*, paru dans la *Revue Mabillon* (à couverture rouge), 1981, n° 263-283, on trouve à la page 99-102 une notice sur *Sélincourt. Abbaye Saint-Pierre et Sainte-Larme* et ses deux prieurés Saint-Jean de Brocourt et Saint-Léger-le-Pauvre. (W.M.G.)

Veurne

F. DE POTTER-E. RONSE-P. BORRE, *Geschiedenis der stad en Kastelnij van Veurne*, Gent, 1875, facsimile uitgave Kortemark-Handzame, Familia et Patria, 1982, p. 310-338 geeft bondig geschiedkundig overzicht van de Sint-Niklaasabdij. Met plan van de abdijgebouwen buiten de stadsmuren gelegen, die in 1578 werden verwoest. (L.V.D.)

Tongerlo

De Westfaalse schilder Joannes Bockhorst, beter gekend onder de bijnaam 'de Lange Jan', maakte een aantal schilderijen voor de abdij van Tongerlo. Het doek 'De marteldood van de H. Laurentius' bestemd voor het Laurentius-altaar van de 16de eeuwse abdijkerk, wordt nu bewaard in Bordeaux, *Musée et Galerie des Beaux-Arts*. In Tongerlo zelf wordt een 'Offer van Isaak' bewaard. Helmut LAHRKAMP, *Johann Bockhorst 1604-1668. Der 'Lange Jan'. Leben und Werk des Barockmalers Johann Bockhorst aus Münster*, in: *Westfalen*, 60, 1982, 3-24 vermeldt het schilderij, maar waagt niet het doek aan Lange Jan toe te schrijven. Nelly FOULON, *Johan Boeckhorst. 1605-1668. Zijn leven en zijn werk*, Rijksuniversiteit Gent (machineschrift), 1972, 101, aanvaardde het auteurschap van Lange Jan, maar kon, volgens Lahrkamp, haar standpunt niet op bewijzen steunen. Inlichtingen die hem uit Tongerlo werden gegeven, waren voor Lahrkamp onvoldoende. Op grond van een aantal archiefbescheiden, met name inboedelbeschrijvingen uit de 17de en 18de eeuw, van de hand van Jozef Van der Achter, Siard Van den Nieuweneijnde en Adriaan Heylen (Abdijarchief Tongerlo, Bundel 119, nn. 20, 23, 24), kan het ontbrekende bewijsmateriaal geleverd worden. Het schilderij 'Offer van Isaak' hing jarenlang in het 'gomersalet' en wordt doorlopend aan Lange Jan toegeschreven. (L.V.D.)

A. RAMAEKERS, *De kruisheren en de Leuvense Universiteit*, in *Clairlieu*, 40, 1982, 37 situeert «de herberge van Tongerlo», — het studentenhuus en de refugie van de abdij van Tongerlo in het 16de eeuwse Leuven — tegenover de vestiging van de kruisbroeders in de Derde-Ordestraat. (L.V.D.)

De abt van Tongerlo was heer van het plaatsje Eindhout-Hamme. In het Rijksarchief te Antwerpen, Fonds Eindhout n° 10, wordt het register bewaard waarin de uitspraken werden opgetekend van de 'genechten' der latenbank in voornoemde heerlijkheid.

F. VAN GEHUCHTEN, *Het boek van Eindhouthamme (1670-1781)*, in het *Jaarboek van Laakdal*, I, 1982, 98-106 geeft een beschrijving van het register en vermeldt de naamlijsten van de opeenvolgende meiers en van de secretarissen. (L.V.D.)

In het torenmuseum te Mol worden twee klokjes bewaard uit de voormalige abdijkerk van Tongerlo. Samen met 30 andere beiaardklokken werden ze in 1657 in opdracht van Augustinus Wichmans door Pieter Hemony gegoten. Een klokje is toegewijd aan de H. Evermodus, het andere aan de H. Hubertus. Identifikatie was mogelijk aan de hand van duidelijke herkenningstekens: het wapenschild van Wichmans en dat van de abdij, de initialen A.W. (Augustinus Wichmans) en het jaartal. Voor ze in voornoemd museum werden ondergebracht hingen ze in de kapellen van Mol-Ezaart en Mol-Ginderbuiten. (L.V.D.)

(†) Milo H. KOYEN en P. JANS, *Inventaris van het archief van de Latijnse School en het Sint-Aloysiuscollege te Geel*, in *Jaarboek van de Vrijheid en het Land van Geel*, 18, 1981, 53-59. Wijlen Milo H. Koyen maakte de inventaris van het archief uit het Oud Regime. (L.V.D.)

In het familiefonds Carton de Wiart, bewaard in het Algemeen Rijksarchief te Brussel, bevindt zich een brief van 30 november 1939, eigenhandig geschreven door Mgr. Th. Louis Heylen, bisschop van Namen. De bisschop antwoordt op gelukwensen die graaf Carton de Wiart hem overmaakte in naam van de Rechterzijde van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Mgr. Heylen schrijft dat hij zich gelukkig acht omdat hij door de zaak van God en godsdienst te dienen tevens zijn vaderland heeft gediend. Hij belooft zijn blijvende steun aan de Rechterzijde voor de verdediging van de religieuze en nationale belangen. Zie A.-M. PAGNOUL, *Inventaire des papiers Carton de Wiart*, Brussel, 1981, blz. 95, nr. 787. (W.M.G.)

Veerle

Op 28 april 1952 werd de akte van aankoop ondertekend waardoor de zusters Norbertinessen, die Neerpelt moesten verlaten omdat hun klooster onteigend werd, in het bezit kwamen van het kasteelgoed der familie de Zerezo de Tejada in Veerle-Laakdal. De laatste overlevende van dit uit Spanje afkomstige geslacht had bij testament zijn eigendom aan de kerkfabriek van Veerle overgemaakt en daarbij het verlangen uitgedrukt dat een religieuze gemeenschap er in de toekomst zou gaan wonen. De geschiedenis van deze familie en van hare betrekkingen met Veerle wordt verhaald in R.J. VERLINDEN-F. VAN GEHUCHTEN, *De familie de Zerezo de Tejada (863-1938)* in *Jaarboek van Laakdal*, I, 1982, 115-133. (L.V.D.)

Windberg

Dans le *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques*, t. XIX, col. 1320-1321 N. BACKMUND donne une notice documentée de l'abbaye Notre-Dame et Ste-Radegonde à Gars (Haute-Bavière, archidioc. de Munich-Freising). Avant d'être transformée vers 1122 en abbaye de chanoines réguliers de St.-Augustin, l'abbaye fut probablement occupée par des moines bénédictins. Plus tard, devenue petite collégiale, elle fut supprimée en 1803. (G.S.)

Wittewierum

Op dinsdag, 29 maart 1983, hield Prof. Dr. H.P.H. Jansen (Rijksuniversiteit Leiden) een lezing over *Emo's emoties. De dertiende-eeuwse kroniek van Wittewierum als ego-document*, in het kader van het congres over mentaliteitsgeschiedenis gehouden aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen en ingericht door het Nederlands Historisch Genootschap. (W.M.G.)

Weißenuau

Peter EITEL (Hrsg.), *Weißenuau in Geschichte und Gegenwart*. Festschrift zur 700-Jahr-Feier der Übergabe der Heilig-Blut-Reliquie durch Rudolf von Habsburg an die Prämonstratenserabtei Weißenuau, Jan Thorbecke Verlag Sigmaringen 1981. In diesem Sammelband finden sich grundlegende Beiträge zur Geschichte des Klosters sowie der Prämonstratenser in Schwaben, zur Heilig-Blut-Reliquie, zum Weißenuauer Weinbau, zur Grund- und Leihherrschaft, zur Bibliothek, zur Orgel, zur Architektur und künstlerischen Ausgestaltung der Kirche, aber auch zur Geschichte des Klostergebäudes (Bleicherei, Färberei, Krankenhaus) und der Pfarrei bis heute. (L.H.)

Hiscе chronicis conscribendis contribuerunt: N.B. (Norbert Backmund, Windberg), D.D.C. (D. De Clerck, Averbode), W.M.G. (W.M. Grauwen, Meise), L.H. (Ludger Horstkötter, Hamborn), J.J.J. (James J. John, Ithaca, N.Y.) L.M. (László Mezey, Budapest), X.L.O. (X. Lavagne d'Ortigue, Aix-en-Provence), G.S. (G. Slechten, Averbode), H.V.B. (H. van Bavel, Heeswijk), A.v.d.H. (A. van den Hurk, Heeswijk), L.V.D. (L.C. Van Dijck, Tongerlo).

NORBERTVS Archieps Megde burgeñ, Fūdator ordīs p̃monstrateñ.

1134

1984

Commissio Historica Ordinis Praemonstratensis, pro Anno Iubilaeo MCMLXXXIV, cum in hoc periodo «Analecta Praemonstratensia» tum in «Bibliotheca Analectorum Praemonstratensium» studia, quibus Sancti Patris Norberti vitae illustrantur magnalia ac Praemonstratensis Ordinis dilucidantur exordia, in signum filialis obsequii in lucem edere intendit.

